

УДК 343.8

О. В. Лисодєд, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків

ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Стаття присвячена аналізу змін та доповнень до Кримінально-виконавчого кодексу України, зокрема внесених Законом України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань».

Ключові слова: правовий статус засуджених, права засуджених до позбавлення волі, виконання покарання у виді довічного позбавлення волі, відбування покарання засудженими жінками, які мають дітей, кореспонденція засуджених до позбавлення волі.

Прийняття у 2003 р. Кримінально-виконавчого кодексу України¹ стало важливим етапом у розвитку кримінально-виконавчого права та законодавства України. Разом із тим, незважаючи на те, що проєкт КВК України, як стверджували колишні посадові особи Державного департаменту України з питань виконання покарань, пройшов навіть міжнародну експертизу, чинний КВК України і на сьогоднішній день ще далекий від досконалості і відповідності міжнародним стандартам поводження із засудженими.

У період 2004–2009 рр. до КВК України були внесені певні зміни та доповнення аж дев'ять разів наступними законами: від 1 грудня 2005 р. № 3166-IV², від 20 грудня 2005 р. № 3235-IV³, від 16 березня 2006 р. № 3559-IV⁴, від 19 грудня 2006 р. № 489-V⁵, від 7 лютого

¹ Далі – КВК України.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права засуджених і осіб, які тримаються під вартою, на листування з питань, пов'язаних з порушенням прав людини: Закон України від 1 груд. 2005 р. № 3166-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 12. – Ст. 103.

³ Про Державний бюджет України на 2006 рік: Закон України від 20 груд. 2005 р. № 3235-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 9, 11–12. – Ст. 96.

⁴ Про внесення зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України: Закон України від 16 берез. 2006 р. № 3559-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 35. – Ст. 302.

⁵ Про Державний бюджет України на 2007 рік: Закон України від 19 груд. 2006 р. № 489-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 7–8. – Ст. 66.

2007 р. № 609-V¹, від 11 травня 2007 р. № 1014-V², від 28 грудня 2007 р. № 107-VI³, від 14 квітня 2009 р. № 1254-VI⁴ та від 16 квітня 2009 р. № 1276-VI⁵. При цьому три з цих законів – це закони про Державний бюджет України, якими зупинялись положення КВК України щодо нормованого отримання посилок (передач) і бандеролей засудженими до позбавлення волі на відповідний календарний рік (2006–2008 рр.)⁶, ще чотирма законами термінологію КВК України приведено у відповідність до нових законодавчих актів, і тільки два з них мали безпосереднє відношення до процесу виконання чи відбування покарань. Зокрема, Законом України від 1 грудня 2005 р. № 3166-IV відповідні зміни були внесені у статті 8 та 113 КВК України і засуджені отримали право звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами до Європейського суду з прав людини, а також до інших відповідних організацій, членом або учасником яких є Україна, та до уповноважених осіб таких міжнародних організацій. Законом України від 16 березня 2006 р. № 3559-IV ст. 151 КВК України була доповнена частиною сьомою, в якій зазначалося, що засудженим до довічного позбавлення волі може бути подано клопотання про його помилування після відбуття ним не менше двадцяти років призначеного покарання. Тобто можна констатувати, що суттєвих змін щодо порядку і умов відбування покарання чи по-

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органів і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх: Закон України від 7 лют. 2007 р. № 609-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 15. – Ст. 194.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань військового обов'язку і військової служби: Закон України від 11 трав. 2007 р. № 1014-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 33. – Ст. 442.

³ Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 28 груд. 2007 р. № 107-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 5-6. – Ст. 78.

⁴ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України щодо діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України від 14 квіт. 2009 р. № 1254-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 36–37. – Ст. 511.

⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»: Закон України від 16 квіт. 2009 р. № 1276-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 535.

⁶ Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський [та ін.]; За заг. ред. А. Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 337.

кращення правового статусу засуджених КВК України за шість років його дії не зазнав.

У 2010 р. зміни та доповнення до КВК України були внесені ще двома законами. Так, Законом України від 21 січня 2010 р. № 1829-VI¹ в новій редакції була викладена ч. 4 ст. 113 КВК України, в якій зазначається, що кореспонденція, яку засуджені до позбавлення волі адресують Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій та прокуророві, перегляду не підлягає і надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі. Не підлягає перегляду і кореспонденція, яку засуджені одержують від зазначених органів та осіб. Стаття 113 КВК України доповнена також частиною п'ятою, в якій зазначається, що кореспонденція, яку засуджені адресують захиснику у справі, що здійснює свої повноваження відповідно до ст. 44 КПК України, також не підлягає перегляду і надсилається за адресою протягом доби з часу її подачі. Кореспонденція, яку засуджені одержують від такого захисника, теж перегляду не підлягає².

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права на листування осіб, які тримаються під вартою, та засуджених осіб: Закон України від 21 січ. 2010 р. № 1829-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 12. – Ст. 115.

² Нагадаємо, що за ст. 44 Виправно-трудового кодексу України до 1998 р. не підлягала перегляду тільки кореспонденція, яку засуджені направляли прокуророві. З 1998 р. не переглядається кореспонденція, яка адресована омбудсману відповідно до ст. 21 Закону України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини». Включення у цей перелік Європейському суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноважених осіб таких міжнародних організацій та захисника є цілком доречим. Між тим зазначимо, що за ч. 2 ст. 91 КВК РФ не переглядається кореспонденція, яка направляється будь-якому захиснику чи іншій особі, яка надає юридичну допомогу на законних підставах, а не тільки захиснику по кримінальній справі. За КВК РФ, крім вказаного вище, не переглядається також і кореспонденція, яка направляється до суду, вищестоящого органу кримінально-виконавчої системи та спостережної комісії, тобто до органів, які здійснюють нагляд і контроль за виконанням кримінальних покарань. Це органи, які в силу своєї компетенції можуть дійсно усунути порушення прав, свобод і законних інтересів засуджених, і відповідно кореспонденція, яка до них направляється, не повинна переглядатися адміністрацією колонії. На нашу думку, позиція російського законодавця із зазначеного питання, виходячи із реалій сьогодення, є більш логічною і правильною.

Найбільш суттєвим законом, який, як вбачається, дійсно покращить правовий статус засуджених, слід визнати Закон України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI¹, на аналізі якого ми більш детально зупинимось у цій статті.

Указаним законом внесено зміни і доповнення у більш ніж 40 статей КВК України, окремі статті чи частини статей викладено в новій редакції, Кодекс доповнено новими статтями. Як вбачається, усі ці нововведення умовно можна поділити на дві групи: 1) які стосуються правового статусу засуджених взагалі і 2) які стосуються правового статусу засуджених до окремих видів кримінальних покарань.

Стосовно правового статусу засуджених взагалі слід зазначити, що уточнено і розширено основи їх правового статусу. Зокрема, найбільш важливим, з нашої точки зору, є наступне:

1) у новій редакції викладено ч. 2 ст. 7 КВК України, в якій зазначається, що засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених КВК України, законами України і встановленими вироком суду. У початковій редакції цієї частини про Конституцію України чомусь забули;

2) стаття 7 КВК України доповнена частиною п'ятою, в якій вказується, що дискримінація засуджених за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняється. Це цілком узгоджується як із Конституцією України (ст. 24), так із Загальною декларацією прав людини (ст. 2) та Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 14);

3) стаття 11 КВК України доповнена частиною шостою, в якій закріплюється наявність секторної системи у колоніях мінімального і середнього рівнів безпеки, яка запозичена із шведської моделі виконання покарань. Так, на законодавчому рівні встановлено, що у виправних колоніях середнього рівня безпеки можуть створюва-

¹ Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань: Закон України від 21 січ. 2010 р. № 1828-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 12. – Ст. 114.

тися сектори максимального рівня безпеки для відбування покарання чоловіками, засудженими до довічного позбавлення волі, а у виправних колоніях мінімального рівня безпеки можуть створюватися сектори середнього рівня безпеки для відбування покарання жінками, теж засудженими до довічного позбавлення волі. Слід вказати, що подібні сектори вже створені. Наприклад, у Харківській області сектор максимального рівня безпеки для чоловіків, засуджених до позбавлення волі, існує в Темнівській виправній колонії № 100, яка має статус колонії середнього рівня безпеки, а сектор середнього рівня безпеки для жінок, засуджених до позбавлення волі, побудований у Качанівській виправній колонії № 54, яка має статус колонії мінімального рівня безпеки із звичайними умовами. Незрозуміло лише, чому в період 2004–2009 рр. такі сектори створювалися на підставі Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 р. № 275¹, тобто на підставі підзаконного нормативно-правового акта, а не на підставі закону.

З цього приводу відповідні зміни стосовно розподілу засуджених до довічного позбавлення волі по секторах нарешті внесені і у ч. 2 ст. 18 КВК України²;

4) розширено перелік осіб, які мають право відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю без спеціального дозволу. Крім осіб, які були зазначені у первинній редакції ч. 1 ст. 24 КВК України, таке право отримали також: а) спеціально уповноважені представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; б) голова, заступники голови та члени Комісії при Президенті України у питаннях помилування; Міністр юстиції України; в) члени Європейського комітету з питань запобігання

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ст. 2898.

² У ст. 18 КВК України до цього часу залишилась неврегульованою і проблема розподілу засуджених до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, так як існує протиріччя щодо вибору при розподілі засуджених по видах виправних колоній таких критеріїв, як форма вини і ступінь тяжкості вчиненого злочину. На нашу думку, у ст. 18 слід було б вже давно вказати, що особи, засуджені вперше за злочини, вчинені з необережності, відбувають покарання у колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання незалежно від ступеня тяжкості вчиненого злочину.

катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; г) голова, заступник голови та члени спостережної комісії, які здійснюють організацію громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань.

У новій редакції викладена ст. 25 КВК України, яка регулює питання участі громадськості у виправленні засуджених та здійсненні громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань. Можна констатувати, що сфера дії громадського впливу як одного із засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 3 ст. 6 КВК України) певною мірою розширена, але щоб ст. 25 КВК України запрацювала, потрібне прийняття ще додатково спеціального законодавства. Наприклад, у Російській Федерації з цього приводу діє Федеральний закон від 10 червня 2008 р. № 76-ФЗ «Про громадський контроль за забезпеченням прав людини в місцях примусового тримання та про сприяння особам, що знаходяться в місцях примусового тримання»¹.

Стосовно правового статусу засуджених до окремих видів кримінальних покарань слід зазначити, що Закон України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI вносить зміни і доповнення до порядку і умов відбування тільки трьох видів кримінальних покарань: а) обмеження волі; б) тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; в) позбавлення волі. Суттєві нововведення стосуються у першу чергу процесу виконання покарання у виді позбавлення волі. Зокрема, найбільш важливим, з нашої точки зору, є наступне:

1) змінюються умови тримання засуджених до довічного позбавлення волі. Так, КВК України доповнено статтею 151¹, в якій зазначається, що: а) засуджені до цього виду покарання після фактичного відбуття п'ятнадцяти років строку покарання можуть бути переведені з приміщень камерного типу, в яких вони тримаються на сьогоднішній день по дві особи, до багатомісних приміщень

¹ <http://www.rg.ru/2008/06/18/prava-cheloveka-dok.html>.

Зауважимо, що даний законопроект до моменту свого прийняття пройшов досить тривалий шлях – був розроблений ще в 2000 р., а перше читання пройшов тільки у 2003 р. (Комментарий к Уголовно-исполнительному кодексу Российской Федерации / Науч. ред. А. С. Михлин. – М.: Юрайт, 2008. – С. 91). Скільки ж часу знадобиться нашому законодавцю – наразі невідомо.

камерного типу виправної колонії максимального рівня безпеки; б) у такому разі їм надається дозвіл на участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру; в) після відбуття не менш як п'яти років у таких приміщеннях вони можуть бути переведені до звичайних жилих приміщень виправної колонії максимального рівня безпеки. Тобто у засуджених до довічного позбавлення волі розширюється можливість спілкування з навколишнім світом (хоч і з собі подібними) і серед них буде впроваджуватися так звана «групова терапія».

У разі злісного порушення встановленого порядку відбування покарання засуджені можуть бути переведені із звичайних жилих приміщень назад до приміщень камерного типу. Зміна умов тримання не застосовується до засуджених, які хворіють на венеричні захворювання, активну форму туберкульозу та з психічними розладами (ч. 3, ч. 4 ст. 151¹ КВК України).

Ураховуючи те, що з 1996 р. був запроваджений мораторій на виконання вироків, якими засудженим була призначена смертна кара, але цей вид кримінального покарання призначався судами ще до 1999 р.¹ і тільки з 2000 р. був замінений довічним позбавленням волі², найближчим часом певна частина засуджених до довічного позбавлення волі вже зможе претендувати на зміну умов тримання. Результативність цих змін покаже майбутнє;

2) змінено також умови відбування покарання для засуджених до позбавлення волі жінок, які мають дітей. Зокрема, ст. 141 КВК України доповнена новою частиною, в якій зазначається, що засуджені жінки можуть проживати зі своїми дітьми віком до трьох років у будинку дитини, для цього адміністрація виправної колонії створює необхідні умови для проживання і контролю за поведінкою жінок у будинку дитини. За первинною редакцією ст. 141 КВК України жінки (крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти

¹ Розгляд судами загальної юрисдикції справ різних категорій протягом 1990–2000 рр. // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 1. – С. 23; Статистика судимості та призначення мір кримінального покарання // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 4. – С. 36.

² Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України: Закон України від 22 лют. 2000 р. № 1483-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 17. – Ст. 123.

років за умисні тяжкі та особливо тяжкі злочини) могли поміщати своїх дітей до будинку дитини, але спілкуватися могли з ними тільки у вільний від роботи час без права спільного проживання;

3) у засуджених до позбавлення волі з'явилась нова підстава для короткочасних виїздів за межі виправних колоній. Так, ст. 111 КВК України доповнено новою частиною, відповідно до якої засуджені, які працюють та перебувають у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, мають право на щорічний короткочасний виїзд за межі колонії тривалістю 14 календарних днів. Дана норма набуває чинності з 1 січня 2012 р.

З приводу цього нововведення виникають принаймні два зауваження. По-перше, як вбачається з конструкції норми, – це право засуджених, якому повинен кореспондувати обов'язок адміністрації надати виїзд (на відміну від таких підстав для короткочасних виїздів, як смерть або тяжка хвороба близького родича чи стихійне лихо (ч. 1 ст. 111 КВК України), при яких надання дозволу на виїзд залишається правом адміністрації). По-друге, вказана підстава, на нашу думку, по суті є звичайною відпусткою для працюючих засуджених, а у даному випадку – ще й з виїздом за межі колонії. Незрозуміло тільки, чому до цього часу засуджені, які працюють, не мають права на відпустку. Адже в ст. 45 Конституції України чітко написано, що кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. І ніяких обмежень щодо засуджених з цього приводу Основний Закон України не встановлює.

Слід також нагадати, що у Російській Федерації право на щорічну оплачувану відпустку відповідно до ч. 4 ст. 104 КВК РФ мають всі без винятку засуджені до позбавлення волі, які працюють: терміном 18 робочих днів – для тих, які відбувають покарання у виховних колоніях; терміном 12 робочих днів – для засуджених, які відбувають покарання в інших виправних установах. За ч. 5 ст. 104 КВК РФ за певних підстав тривалість щорічної оплачуваної відпустки може бути збільшена до 18 робочих днів, а неповнолітнім засудженим – навіть до 24 робочих днів.

Надання таких відпусток працюючим засудженим є безумовним, а вже надання виїзду засудженим у відпустку за межі виправних установ здійснюється з урахуванням характеру і тяжкості вчиненого злочину, відбутого строку покарання, особи і поведінки засудженого (ч. 5 ст. 97 КВК РФ).

Значені норми є чинними з моменту введення в дію КВК РФ, тобто з 1 липня 1997 р¹. Конституція України набула чинності ще 28 червня 1996 р., КВК України – 1 січня 2004 р., Європейські тюремні правила в редакції 2006 р. рекомендують, що як невід’ємний елемент режиму для засуджених повинна передбачатися система відпусток із установ виконання покарань (правило 103.6)², але, як кажуть, «а віз і нині там»;

4) до прав засуджених до позбавлення волі, передбачених ч. 1 ст. 107 КВК України, додалося право звертатися до адміністрації колонії з проханням внести подання щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання чи заміни невідбутої частини покарання більш м’яким покаранням;

5) число посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені до позбавлення волі, нарешті не обмежується. Відповідні зміни внесені у статті 112, 130, 138–140, 143, 151 КВК України;

6) засудженим до позбавлення волі надано право на телефонні розмови теж без обмеження їх кількості, але під контролем адміністрації. Відповідні зміни внесені у ч. 5 ст. 110³ та у ч. 1 ст. 130 КВК України. Дана норма набуває чинності також з 1 січня 2012 р.;

7) у новій редакції викладено ч. 3 ст. 113 КВК України, де зазначається, що кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені до відбування покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки із звичайними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, підлягає перегляду. З цього робимо

¹ Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации: Официальный текст / Вступ. ст. С. Б. Ромазина и А. С. Михлина. – М.: Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – С. 57, 64.

² Європейські пенітенціарні правила: переглянутий текст Європейських мінімальних стандартних правил поводження з ув’язненими // Закон і обов’язок. – 2006. – № 32–33. – С. 12.

³ У початковій редакції ч. 5 ст. 110 КВК України засудженим надавалося право на чотири телефонні розмови протягом року тривалістю до п’ятнадцяти хвилин кожна.

висновок, що кореспонденція, яку одержують і надсилають засуджені до відбування покарання у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, перегляду не підлягає. У початковій редакції ч. 3 ст. 113 КВК України зазначалось, що вся кореспонденція засуджених до позбавлення волі підлягає перегляду;

8) для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в колонії, не є обов'язковою підготовка на курсах професійного навчання робітників на виробництві. Відповідно до змін у ч. 4 ст. 125 КВК України адміністрація колонії повинна надавати тільки можливість такої підготовки, тобто засуджений сам повинен вирішувати, потрібна чи не потрібна йому така підготовка;

9) частина 3 ст. 128 КВК України доповнена положенням про те, що адміністрація колонії не повинна виявляти свого ставлення до певної релігії чи конфесії;

10) до засуджених до позбавлення волі вже не буде застосовуватися такий захід стягнення, як призначення на позачергове чергування по прибиранню приміщень і території колонії, що цілком узгоджується з п. 28.1 Мінімальних стандартних правил поведження з в'язнями, де встановлюється, що засуджених не слід карати в дисциплінарному порядку роботою з обслуговування установи виконання покарань¹. До засуджених, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, не застосовується також такий захід стягнення, як переведення до приміщень камерного типу (одиначної камери) на строк до трьох місяців. Відповідні зміни внесені у ч. 1 ст. 132 та ст. 145 КВК України;

11) частково змінено у кращу сторону матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі. Зокрема, в ч. 1 ст. 115 КВК України у новій редакції зазначається, що засуджені, як правило, тримаються у приміщеннях блочного типу і норма жилої площі на одного засудженого не може бути менш як чоти-

¹ Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К.: Сфера, 2002. – С. 64.

ри квадратних метри¹. Дані положення набувають чинності теж з 1 січня 2012 р.;

12) певні зміни внесені і в умови тримання засуджених до позбавлення волі у структурних дільницях виправних колоній. Так, відповідно до змін у ч. 2 ст. 99 КВК України встановлено, що засуджені у дільницях соціальної реабілітації тримаються тільки під наглядом²; ч. 4 ст. 94 КВК України доповнено положенням про те, що у виправних колоніях для тримання засуджених жінок дільниця посиленого контролю не створюється; відповідно до нової редакції ч. 2 ст. 97 КВК України у дільниці посиленого контролю виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки засуджені тримаються в ізольованих жилих приміщеннях, а в дільниці посиленого контролю виправних колоній максимального рівня безпеки – у приміщеннях камерного типу.

Проте граничні строки тримання засуджених у дільницях посиленого контролю, на що вже зверталась увага раніше³, так і не встановлені, що створює адміністрації виправної колонії можливість для зловживань. При бажанні будь-якого засудженого можна визнати таким, що виявив, як це зазначається у ч. 4 ст. 94 КВК України, високий ступінь соціально-педагогічної занедбаності чи потяг до продовження протиправної поведінки, або ж таким, що не проявив готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки, адже ці поняття є не нормативними, а оціночними. І по суті засуджений, виходячи із умов тримання у дільниці посиленого контролю, поміщується у «мікротюрму» на невизначений строк.

¹ Відповідно до ч. 1 ст. 74 ВТК України засудженим до позбавлення волі гарантувалась норма жилої площі на одного засудженого у виправно-трудовах колоніях не менш як два квадратних метри, у виховно-трудовах колоніях і в тюрмах – не менш як два з половиною квадратних метри. У початковій редакції ч. 1 ст. 115 КВК України ця норма була вже збільшена до трьох квадратних метрів.

² У початковій редакції ч. 2 ст. 99 КВК України вказувалось, що засуджені у дільниці соціальної реабілітації тримались під наглядом, а на території житлової зони – ще й під охороною.

³ Степанюк А. Х. Позитивна кримінальна відповідальність як предмет регулювання Кримінально-виконавчого кодексу України // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. пр. – Х.: Право, 2004. – Вип. 9. – С. 86.

Що стосується виконання покарань у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців та обмеження волі, то суттєвих змін Закон України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI у норми КВК України не вніс. Стосовно виконання покарання у виді обмеження волі слід зазначити, що уточнено порядок прийняття засуджених до виправного центру. Зокрема, ст. 59 КВК України доповнена частиною першою, в якій зазначено, що всі новоприбулі до виправного центру засуджені тримаються в окремих приміщеннях, де протягом чотирнадцяти діб проходять медичне обстеження для виявлення інфекційних та інших захворювань, а також первинне психолого-педагогічне та інше вивчення, тобто так, як і для засуджених до позбавлення волі.

Розширений також перелік осіб, щодо яких кримінально-виконавча інспекція чи адміністрація виправного центру повинна внести до суду подання про звільнення від відбування покарання. Так, у новій редакції викладена ч. 9 ст. 59 КВК України, де крім інвалідів першої чи другої групи, пенсіонерів, жінок, що завагітніли (початкова редакція), вказуються також і особи, які захворіли на тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання.

З переліку заходів стягнення, що застосовуються до осіб, засуджених до обмеження волі, виключений також такий захід, як призначення на позачергове чергування з прибирання гуртожитку і прилеглої до нього території (ч. 1 ст. 68 КВК України).

У новій редакції викладена ч. 5 ст. 71 КВК України, де зазначається, що на засуджених військовослужбовців поширюються положення КВК України щодо суспільно корисної праці, соціально-виховної роботи, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, громадського впливу, тобто основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених. Військовослужбовці також отримали право вести телефонні розмови без обмеження їх кількості у порядку, встановленому командиром дисциплінарного батальйону (в новій редакції викладена ч. 3 ст. 73 КВК України, яка, на відміну від ч. 5 ст. 111 КВК України, набула чинності з моменту опублікування даного Закону).

Таким чином, у цілому можна стверджувати, що Закон України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI вніс значні зміни щодо розширення

та забезпечення прав засуджених, особливо засуджених до позбавлення волі. Але це поки що тільки на папері. Сподіваємось, що всі зазначені нововведення Державний департамент України з питань виконання покарань належним чином буде реалізовувати і на практиці. Бо останнім часом діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України і Державного департаменту України з питань виконання покарань як її центрального органу оцінюється як неефективна¹. Не остання причина такої оцінки полягає і в тому, що чимало слухних пропозицій щодо вдосконалення правового статусу засуджених, гуманізації процесу виконання та відбування кримінальних покарань, які не потребують значних фінансових витрат², залишилися поза увагою Державного департаменту України з питань виконання покарань і до Закону України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI не потрапили.

Стаття посвячена аналізу змінених і доповнених к Уголовно-исполнительному кодексу України, а именно внесених Законом України от 21 января 2010 г. № 1828-VI «О внесении изменений в Уголовно-исполнительный кодекс Украины относительно обеспечения прав осужденных особ в учреждениях исполнения наказаний».

¹ Степанюк А. Х., Четверикова О. С., Яковець І. С. Ефективність діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України: Наук.-практ. посіб. / За заг. ред. А. Х. Степанюка. – Х.: Кроссрууд, 2009; Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України / В. А. Бадира, О. П. Букалов, А. П. Гель та ін.; За заг. ред. Є. Ю. Захарова. – Х.: Права людини, 2009; та ін.

² Степанюк А. Х. Позитивна кримінальна відповідальність як предмет регулювання Кримінально-виконавчого кодексу України // Питання боротьби зі злочинністю: 36. наук. пр. – Х.: Право, 2004. – Вип. 9. – С. 60-93; Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: Монографія. – Х.: Кроссрууд, 2007; Шинальський О. Додержання вимог під час виконання кримінального покарання // Вісн. прокуратури. – 2007. – № 6. – С. 3-13; Лисодед О. В. Обмеження і позбавлення волі: окремі аспекти правового статусу засуджених // Питання боротьби зі злочинністю: 36. наук. пр. / Редкол.: Ю. В. Баулін (голов. ред.) та ін. – Х.: ТОВ «Кроссрууд», 2008. – Вип. 16. – С. 139-145; Гель А. Обмеження волі як покарання, альтернативне позбавленню волі на певний строк: проблеми правової регламентації // Підприємництво, госп-во і право. – 2009. – № 9. – С. 183-187; № 10. – С. 83-86; та ін.

The article is devoted to the analysis of changes and adding to the Criminal-executive Code of Ukraine, namely invested by Law of Ukraine from January, 21, 2010 № 1 1828-VI «About making alteration in the Criminal-executive Code of Ukraine in relation to providing of rights for convict persons in establishments of execution of punishments».

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства ІВПЗ НАПРН України (протокол № 3 від 31 травня 2010 р.).

Рецензент – доктор юридичних наук, професор А. Х. Степанюк.